

Sünbülzâde Vehbî divanının ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa nr. 416)

Vehbî'nin şiirleri arasında divan edebiyatı estetiğine uygun ve başarılı pek çok örnek bulunduğunu belirtmektedir.

Eserleri. 1. *Tuhfe-i Vehbî*. 1197'de (1783) öğrencileri olan, Sadrazam Halil Hamîd Paşa'nın iki oğlu için kaleme alınmış, değişik vezinlerde elli sekiz kıtadan oluşan Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Eser, önceki sözlüklerde bulunmayan Farsça kelime ve ifadelere yer vermesi dolayısıyla çok tutulmuş, medreselerde ve rüşdiyelerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Müellifin sağlığında basılan eser (İstanbul 1213) Hayâtî Ahmed Efendi ve Lebîb Efendi tarafından şerhedilmiştir. Otuza yakın baskısı bulunan eseri Numan Külekçi ve Turgut Karabey yayımlamıştır (Erzurum 1990). 2. *Divan*. Altı bölümden oluşan hacimli divanın manzum bir sebep-i te'lifin bulunduğu giriş bölümünden sonra ayrı başlıklar altında sırasıyla Arapça kasideler ve beyitler, Sultan Mustafa için yazılmış bir methiyeyi de içeren Farsça divançe, kasideler, tarihler, gazeller yer alır. Her bölümün sonundaki tarih kıtalarında Farsça divançenin 1204'te (1789-90), diğer beş bölümün ise 1205'te (1790-91) düzenlendiği anlaşılmaktadır. III. Selim'e sunulan divanda Şeyhülislâm Esadefendizâde Mehmed Şerif Efendi, Râgıb Paşa ve Halil Hamîd Paşa'ya takdim edilen birçok kaside vardır. Kaside ve gazeller arasında Hâfız-ı Şîrâzî, Sa'dî-î Şîrâzî, özellikle Sâib-i Tebrîzî gibi İranlı ve Bâkî, Nâbî, Sâbit, Nef'î gibi Osmanlı şairlerine nazireler ve tahmisler bulunmaktadır. Divanın tenkitli metni bir incelemeyle birlikte Süreyya Ali Beyzadeoğlu tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış ve daha sonra yayımlanmıştır (bk. bibl.). Eserin birçok nüshasıyla 1253 (1837) tarihli Bu-

lak baskısında *Lutfiyye* de yer almaktadır. 3. *Lutfiyye**. Şairin, oğlu Lutfullah için Nâbî'nin *Hayriyye*'si tarzında 1205'te (1791) yazdığı 1181 beyitlik manzum bir nasihat kitabıdır. Edebî değerinden çok bir Osmanlı müellifinin toplu hakkındaki görüşlerini yansıtmaya açısından önemli görülmüştür. Birçok baskısı yapılan *Lutfiyye* Süreyya Ali Beyzadeoğlu tarafından neşredilmiştir (İstanbul 1994). 4. *Nuhbe-i Vehbî*. III. Selim'e ithafen 1799 yılında kaleme alınmış Arapça-Türkçe manzum bir sözlüktür (İstanbul 1220). Bu eserde de *Tuhfe*'de olduğu gibi az bilinen kelimelere yer vermiştir. *Tuhfe*'den daha hacimli olan *Nuhbe*, ilki Vehbî hayattayken olmak üzere birçok defa basılmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar mekteplerde okutulan bu iki sözlük Vehbî'nin bir âlim olarak tanınmasında etkili olmuştur. *Nuhbe-i Vehbî*'yi Hayâtî Ahmed Efendi şerhetmeye başlamışsa da bitirememiş, eseri oğlu Hayâtîzâde Şeref Halil tamamlamıştır (iÜ Ktp., TY, nr. 5773). Eser Şair Eşref'in dedesi Yayaköylü Râşid Efendi tarafından da şerhedilmiştir (İstanbul 1259). 5. *Şevkengîz*. Bir zenzâre ile mahbubpe-restin kız ve oğlanların güzelliklerini karşılaştırdıkları, sonunda ilâhî aşka yöneldikleri 770 beyit civarında münazara tarzında bir eserdir. Mahallîleşme akımı çerçevesinde değerlendirilebilecek olan eser bu tür kelime ve deyişler açısından zengindir. Enderunlu Fâzıl'ın *Hûbannâme*, *Zennannâme* ve *Çenginâme* adlı eserleriyle beraber basılmıştır (İstanbul 1253, 1286). Sünbülzâde Vehbî'nin münşeâtı bir yanında yok olmuştusa da bazı inşâ örnekleri *Letâif-i İnşâ* (İstanbul 1281), *Münşeât-ı Azîziyye* (İstanbul 1286) ve kendi divanı-

nın bazı nüshalarında yer almaktadır (iÜ Ktp., TY, nr. 433).

BİBLİYOGRAFYA :

Şânîzâde, *Târîh*, I, 196-199; Ziya Paşa, *Harâbât*, İstanbul 1291, I, 117; Muallim Nâci, *Osmanlı Şâirleri* (haz. Cemâl Kurnaz), Ankara 1986, s. 86-91; Gibb, *HOP*, IV, 242-265; Süreyya Ali Beyzadeoğlu, *Sünbülzâde Vehbî: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi* (doktora tezi, 1985), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.e., İstanbul 1993; D. Chmielowska, *La femme turque dans l'œuvre de Nâbî, Vehbî et Vâsîf*, Varsovie 1986; Ali Canip Yöntem, "Sünbülzâde Vehbî", *TDED*, I/2 (1946), s. 81-104; Nesrin Morali, "Tuhfe-i Vehbî", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, XIV/8, İstanbul 1978, s. 84-86; J. Schmidt, "Sünbülzâde Vehbî's Şevk-engiz, an Ottoman Pornographic Poem", *Turcica*, XXV, Paris 1993, s. 9-37; Kemal Silay, "Follower and Critic of the New Discourse: Sünbülzâde Vehbî and the Eighteenth-Century Reformers of Ottoman Poetry", *TSAB*, XVIII/1 (1994), s. 109-115; Yusuf Öz, "Tuhfe-i Vehbî Şerhleri", *İlmî Araştırmalar*, sy. 5, İstanbul 1997, s. 219-232; Yakup Civelek, "Sünbülzâde Vehbî ve 'Nuhbe-i Vehbî' Adlı Manzum Arapça-Türkçe Sözlüğü", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 1, Van 2000, s. 275-297; Ömer Faruk Akün, "Sünbül-zâde Vehbî", *İA*, XI, 238-242; W. Björkman - [Kathleen R. F. Burri], "Sünbül-zâde Vehbî", *EI²* (Ing.), IX, 876-877.

SELİM SIRRI KURU

SÜNEN
(السنن)

Ahkâm hadislerini toplayan eserlerin ortak adı.

Hadisler, II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısından itibaren bir araya getirilip tedvin edilme-ye başlanmış, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren belli konularda eserler kaleme alınmış, ahkâma dair hadislerin fıkıh kitaplarındaki tertibe göre derlenmesiyle de sünenler ortaya çıkmıştır. Mekhûl b. Ebû Müslim'in *Kitâbü's-Sünen fi'l-fıkḥ*'i ile hadisleri ilk defa konularına göre tasnif eden İbn Ebû Arûbe'nin *es-Sünen*'i bu türün ilk örnekleridir. Sünenler genellikle iman, ibadet, muâmelât ve ukûbâta dair hadisleri ihtiva eder. Bu eserlerde Resûl-i Ekrem'in söz, fiil ve takrirleri yanında ashabın ve tâbiînin fetvaları da yer alır.

III. (IX.) yüzyılda kaleme alınan ve *Kütüb-i Sitte* diye anılan altı hadis kitabının ikisi Buhârî ile Müslim'in sahih hadisleri bir araya getirdikleri *Şahîhain*'i, geri kalan dördü de Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Kütüb-i Erba'a* veya *Sünen-i Erba'a* denilen dört sünenidir. Bunlardan yaklaşık bir asır önce tasnif edilen ve sünen diye anılan başka eserler de mevcut olup en meşhurları Evzâî'nin *Kitâbü's-*

Sünen fi'l-fıkh (*Sünenü'l-Evzâ'i*), İbn Ebû Zî'b ve İbn Ebû Zâide'nin *Kitâbü's-Sünen* (İbnü'n-Nedîm, s. 281, 282) adlı eserleridir. İmam Şâfiî'nin *es-Sünenü'l-me'sûre'si* de bu türün önemli eserlerindedir. İtikad konusuyla ilgili hadisler genellikle *Kitâbü's-Sünne* adıyla müstakil çalışmalar halinde bir araya getirilmiş, sünen müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd bu konuyu eserinin 39. kitabı olarak ele almıştır (bk. KİTÂBÜ'S-SÜNNE).

Ebû Dâvûd, kendi türü içinde daha çok ahkâma dair hadisleri ihtiva eden *es-Sünen*'ini tanıtmak üzere Mekkeliler'e yazdığı mektupta kitabına sadece ahkâm hadislerini aldığı, zühde ve faziletli amellere dair rivayetlere yer vermediğini belirtmiştir. Eserde sahih hadislerin yanı sıra zayıf rivayetler de bulunmaktadır (4800 hadis ihtiva eden eserin bazı baskıları: Leknev 1840; Delhi 1271; Kahire 1280; Haydarâbâd 1321; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, I-IV, Beyrut 1403/1983; Kahire 1348; nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, I-III, Beyrut 1409/1988). İçerdiği hadislerin büyük bir kısmı sahih kabul edildiğinden *Kütüb-i Sitte* arasında önemli bir yere sahip olan Tirmizî'nin *es-Sünen*'i hem *Sünenü't-Tirmizî* hem de câmi'lerde bulunan diğer konulara dair hadisleri ihtiva ettiği için *el-Câmi'u's-şâhih* (*el-Câmi'u't-Tirmizî*) adıyla da anılmaktadır (bk. el-CÂMÎU'S-SAHİH). Yaygın kanaate göre Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inden sonra gelen eserde merfû hadisler değerlendirilirken mevkuf ve maktû rivayetler de zikredilmiştir (3956 [4051] hadis ihtiva eden eserin bazı baskıları: Delhi 1269; Bulak 1292; Leknev 1876; nşr. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr., I-V, Kahire 1356-1382/1937-1962; nşr. İzzet Ubeyd, I-X, Humus, ts.). Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* adlı hacimli eserinden daha sahih kabul ettiği hadisleri seçerek *el-Müctebâ* (*es-Sünen*) adını verdiği eserini meydana getirmiştir (5758 hadis ihtiva eden *es-Sünen*'in bazı baskıları: Delhi 1256; Kanpûr 1265; I-II, Delhi 1281; I-II, baskı yeri yok, 1312; Süyûtî'nin şerhi ve Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî'nin hâşiyesiyle birlikte, I-VIII, Kahire 1348/1930; nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, I-IX, Beyrut 1406, 1409). İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i bablarının fikhî bakımdan sıralanışıyla farklı bir özelliğe sahiptir. Eser, içinde mükerrer rivayetlerin bulunmaması dolayısıyla daha kullanışlı kabul edilmiştir (1000'i zayıf sayılan 4341 hadis ihtiva eden eserin bazı baskıları: Dehli 1282; nşr. M. F. Abdülbâkî, I-II, Kahire 1372-1373/1952-1953).

Bunların dışında kalan sünenlerden Saîd b. Mansûr'un *el-Muşannef* diye de anılan eseri, ahkâma dair hadislerden başka sahâbe devrindeki çeşitli konular hakkında diğer kaynaklarda yer almayan bilgileri de ihtiva etmektedir (nşr. Sa'd b. Abdullah b. Abdülazîz Âl-i Humeyyid, I-V, Riyad 1414/1993). Dârimî'nin *es-Sünen*'i (*Müsenedü'd-Dârimî*), bir hadisi ilgili bölümlerde tekrarlaması sebebiyle Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ine benzemektedir. Bazı hadis âlimleri, Dârimî'nin eserinde mürsel ve mevkuf rivayetler yer almakla beraber zayıf râvilerle şâz ve münker rivayetlerin daha az bulunduğu, ayrıca eserde âlî rivayetlerin yer aldığı gerekçesiyle onu *Sünenü İbn Mâce*'nin yerine *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı olmaya daha lâyık görmüştür (mükerrerleriyle birlikte 3506 hadis içeren eserin bazı baskıları: Kanpûr 1293; Haydarâbâd 1309; Delhi 1337; Dımaşk 1349; nşr. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, I-IV, Beyrut 1421/2000). Dârekutnî'nin *es-Sünen*'i ahkâmla ilgili sahih, hasen, zayıf, hatta mevzû sayılan rivayetleri de bir araya getirmiştir. Müellif bu rivayetlerin bir kısmının sağlamlık derecesini belirtmekle beraber çoğu hakkında görüş bildirmemiştir (5687 kadar merfû, mevkuf ve maktû rivayeti ihtiva eden eserin bazı baskıları: Delhi 1306; nşr. Abdullah Hâşim Yemânî, I-IV, Kahire 1386/1966). Beyhâkî'nin *es-Sünenü'l-kebir* diye de bilinen hacimli eseri *es-Sünenü'l-kübrâ* da burada anılmalıdır. Şâfiî fikhî esas alınarak tertip edilen eser diğer hadis kitaplarında bulunmayan pek çok hadisi, sahâbe ve tâbiî sözlerini ihtiva etmekte olup Hanefî fakihî ve muhaddis Alâeddin İbnü't-Türkmânî'nin *el-Cevherü'l-naķi fi'r-red-di 'ale'l-Beyhâkî* adlı kitabıyla birlikte on cilt halinde neşredilmiştir (Haydarâbâd 1344-1357).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 281, 282; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1004-1008; M. Zubayr Siddiqi, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakcı), İstanbul 1966, s. 100-113; *Tecrid Tercesmesi*, Mukaddime, I, 259-264; Talât Koçyiğit, *Hadis İstihlâları*, Ankara 1985, s. 398-399; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1985, s. 70-89; Ali Yardım, *Hadis*, İstanbul 1997, II, 85-93; M. Yaşar Kandemir, "Beyhâkî, Ahmed b. Hüseyin", *DiA*, VI, 59; a.m.f., "Hadis", a.e., XV, 34, 50-51.

M. YAŞAR KANDEMİR

es-SÜNEN

(bk. el-CÂMÎU'S-SAHİH [Tirmizî'nin]).

es-SÜNEN

(bk. el-MÜSNEDÜ'S-SAHİH).

es-SÜNEN

(السن)

Abdullah b. Abdurrahman
ed-Dârimî'nin
(ö. 255/869)
bilinen sünenlerin
en eskisi olan eseri.

Muhtevası ve şekil özelliklerinden dolayı *el-Muşannef*, *el-Câmi'u's-şâhih* ve *el-Müsned* adlarıyla da anılmaktadır. Dârimî'nin öğrencilerinden İsâ b. Ömer tarafından rivayet edilen eser bir girişle yirmi üç kitaptan ve 1373 babdan meydana gelmektedir. Eserde 304 mükerrer rivayetle birlikte 3506 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin 1319'u mevkuf ve maktû, 1883'ü merfûdur. Merfû hadislerin 242'si *Kütüb-i Sitte*'de yer almaktadır. Bu hadisler genellikle makbul sayılmakla birlikte aralarında zayıf, hatta az sayıda mevzû hadislerin bulunduğunu söyleyen âlimler vardır. Bizzat müellif rivayet ettiği bazı hadislerin zayıf olduğuna işaret etmiştir. Az sayıdaki hadisin tenkide uğraması, ayrıca eserde âlî rivayetlerin yer almasından dolayı İbnü's-Salâh, Alâî ve İbn Hacer el-Askalânî, bu eseri İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i yerine *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı olmaya daha lâyık görmüştür.

Eserin giriş kısmında Hz. Peygamber'in bazı hususiyetleri hakkındaki rivayetlerden sonra sünnete uymanın gerekliliği, fetva vermenin zorluğu, ilmin ve âlimin önemi, hadis öğrenim ve öğretiminde titizlik gösterilmesi, hadislerin yazılması gibi konuları içeren rivayetlere yer verilmiştir. Ardından tahâret, namaz, zekât, oruç, hac konularıyla başlayıp diğer konulardaki bölümler içinde merfû, mevkuf ve maktû hadisler zikredilmiştir. Bab başlıklarında veya hadisin arkasından bazı görüşlerin ileri sürüldüğü, senedlerdeki mühmel râviler, hadisin sıhhat durumu ve muhtevası hakkında açıklamalar yapıldığı, birden çok konu ihtiva eden hadislerin ilgili yerlerde tekrar edildiği veya hadisin içerdiği konulara göre parçalara ayrılarak her parçanın ilgili bölümde nakledildiği görülmektedir. Bunların yanında aynı veya benzer başlıklar kullanılması, aynı bölümlerde aynı hadislerin verilmesi bakımından Dârimî'nin bu eseriyle Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin *el-Câ-*